DOI: https://doi.org/10.20535/IWPOK3.2025.art.52
УДК 378.016:811.112.2’36

Паршикова Олена

Київський національний лінгвістичний університет

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ВИБІРКОВОГО КУРСУ З КОМУНІКАТИВНОЇ ГРАМАТИКИ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Якісна професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов може забезпечити підвищення ефективності навчання двох іноземних мов учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) і, таким чином, сприяти розвитку індивідуальної та суспільної багатомовності в Україні. У цьому контексті особливої значущості набуває проблема удосконалення підготовки майбутніх учителів до викладання другої іноземної мови (ІМ), яка може бути частково вирішена за рахунок введення у навчальний план відповідних закладів вищої освіти (ЗВО) вибіркових курсів з другої ІМ, зокрема з такої дисципліни як комунікативна граматика.

Загальновідомо, що, незважаючи на поширену в Україні практику підготовки майбутніх учителів з двох ІМ, переважна частина випускників ЗВО викладає лише ту ІМ, яку вони вивчали як першу. Наш досвід керування педагогічною практикою з німецької мови як другої іноземної та результати проведеного нами у 2024 році опитування 30 студентів-практикантів КНЛУ свідчить про невпевненість студентів бакалаврату, які вивчали німецьку мову як другу ІМ, щодо викладання цієї мови у старших класах, адже 17 з опитаних студентів заявили про бажання пройти практику у початковій школі, 12 – у 5-6 класах і лише 1 студентка – у 9 класі основної школи. Така ситуація вказує на наявні проблеми у забезпеченні якості навчання другої ІМ, у формуванні готовності майбутніх учителів до викладання другої ІМ, які загострюються в останні роки у зв’язку з низькою ефективністю дистанційного навчання ІМ під час війни, зниженням мотивації та успішності навчання другої ІМ внаслідок

стресових станів студентів, обумовлених перериваннями навчального процесу через повітряні тривоги, відсутність світла, а також іншими як об'єктивними, так і суб'єктивними труднощами.

На основі проведеного у 2024-2025 роках проєктною групою викладачів кафедри германських і романських мов КНЛУ дослідження були встановлені такі основні проблеми навчання майбутніх учителів другої ІМ: відсутність єдиної освітньої програми та стандартних вимог щодо рівня володіння другою ІМ; дефіцит навчального часу, який виділяється навчальними планами ЗВО на вивчення цієї дисципліни; брак підручників, що враховують позитивний або негативний вплив першої ІМ на вивчення другої мови. Проведене нами анкетування 108 студентів перших трьох курсів філологічного факультету освітніх технологій КНЛУ свідчить про те, що труднощі вивчення другої мови обумовлені насамперед відсутністю у більшості з них (72 %) досвіду вивчення другої ІМ у школі, а отже й стратегій вивчення другої ІМ, зокрема умінь порівнювати граматичні явища першої та другої ІМ, розпізнавати подібності та відмінності у виучуваних ІМ (1). У зв'язку зі скасуванням у 2014 році обов'язковості вивчення другої ІМ (2) переважна більшість студентів починає вивчати другу ІМ у ЗВО з так званого нульового рівня. Незважаючи на те, що більшість студентів починає вивчення другої ІМ з нульового рівня або рівня, який в оновлених Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти позначений як Pre-A1 (3: 48), а першої ІМ, як правило, з рівня B1+, у навчальних планах відповідних ЗВО на навчання другої ІМ відводиться менше навчальних годин, ніж на навчання першої ІМ. Наприклад студентам факультету освітніх технологій КНЛУ спеціальності А4 «Середня освіта» на навчання першої (англійської) мови виділено 50 кредитів, а на навчання другої (німецької) мови лише 32 кредити (4). Проведені нами анкетування студентів та опитування викладачів свідчать про те, що виділених навчальних годин недостатньо для якісного оволодіння другою ІМ на необхідному для викладання у

ЗЗСО рівні. Особливі труднощі для більшої частини опитаних студентів представляє вивчення граматики німецької мови, зокрема 24 % з них вважають формування граматичної компетентності найбільш складним завданням у процесі оволодіння німецькомовною комунікативною компетентністю (1). Тому ми вважаємо доцільним доповнення та розширення можливостей навчання другої ІМ за рахунок вибіркової дисципліни з комунікативної граматики німецької мови як другої ІМ.

Вибіркові курси з комунікативної граматики ІМ почали нещодавно впроваджуватись в українських ЗВО, проте лише у межах навчання першої ІМ. Комунікативна граматика визначається в українській лінгводидактиці як один із напрямків вивчення мови, в якому відбувається поєднання системного представлення граматики та аналізу тексту; вона характеризується як продуктивна граматика, в якій групування мовних засобів спирається на універсальні змістові категорії (5: 148, 150).

Питання комунікативного підходу до формування іншомовної граматичної компетентності перебувають у фокусі дослідницької уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців з 80-х років XX століття. Комунікативне спрямування граматики німецькі вчені (K.Ehlich, U.Engel, J.Rehbein, Strecker B., R.Tertel etc.) розуміли як побудову висловлювання з точки зору як його семантичної, так і комунікативної функції (6: 76). Значний внесок у розробку теоретичних і практичних засад комунікативного підходу до навчання граматики зробили українські методисти Н.К. Скляренко, Л.М. Черноватий, а також німецькі методисти H. Funk, L. Götze, G. Helbig, G. Hunfeld, G. Neuner, D. Rösler, M. Wermke та ін. У більш сучасних дослідженнях (А.О. Андрущенко, І.Ф. Будз, О.І. Вовк, Л.К. Орловська, О.А. Разанова, Д.А. Руснак, Т.О. Стеченко, А.О. Коваленко,W.Kieweg, W.Steveker, E.Tschirner) висвітлюються окремі проблеми формування граматичної компетентності у межах комунікативно орієнтованого навчання ІМ (відбір навчального матеріалу, удосконалення типів навчальної інформації для подачі граматичного

матеріалу, розробка вправ та прийомів для формування рецептивних та репродуктивних граматичних навичок, методика роботи на різних етапах формування граматичної компетентності та ін.).

Метою навчання майбутніх учителів вибіркової дисципліни з комунікативної граматики німецької як другої ІМ ми вважаємо формування професійно орієнтованої граматичної компетентності студентів у межах тематики основного курсу німецької мови з опорою на знання першої ІМ та досвід її вивчення. Розробка змісту, структури й методики реалізації такого курсу потребує врахування низки факторів: специфіки викладання курсу німецької мови як другої ІМ, врахування вимог до професійної підготовки вчителя, труднощів оволодіння студентами німецькою мовою як другою ІМ.

У публікації наших колег Н.Ф.Бориско, А. Доліної, Е.С.Бондаренко, І.Корнієнко було проаналізовано основні труднощі, які виникають у студентів майбутніх вчителів та філологів у процесі оволодіння граматикою німецької як другої іноземної мови, встановлено ієрархію та групи граматичних явищ НМ, які підлягають позитивному або негативному впливу першої ІМ (англійської). З урахуванням особливостей навчання граматики німецької мови як другої ІМ авторами було узагальнено спеціальні методичні принципи: контрастивного навчання, опори на рецептивні види мовленнєвої діяльності (Neuner G.), економічності навчального процесу завдяки його інтенсифікації та активізації студентів (Neuner G.), урахування лінгвістичного досвіду студентів, розвитку навчальної автономії студентів з опорою на набутий навчальний досвід вивчення ІМ1 і РМ (7 : 516, 517).

Врахування визначених труднощів і принципів є одним із основних завдань при встановленні змісту та відборі навчального матеріалу відповідного вибіркового курсу. До основних завдань курсу ми віднесли також узгодження змістового наповнення курсу з програмою основного курсу німецької мови як другої іноземної; поглиблення, узагальнення,

систематизація та розширення навчального граматичного матеріалу основного курсу; відбір текстів та інших типів навчальної інформації для демонстрації граматичних структур та створення номенклатури комунікативних ситуацій для його активного застосування у типових ситуаціях спілкування у межах тематики курсу. Не менш значимими завданнями є організація міжмовного зіставлення граматичних явищ першої та другої ІМ з метою усвідомленого засвоєння студентами граматики та попередження міжмовної інтерференції, а також професійно орієнтоване навчання граматики німецької мови як другої ІМ, що передбачає ознайомлення студентів-майбутніх учителів з контрастивною методикою, індуктивним підходом до навчання граматики, ефективними прийомами навчання, етапами та алгоритмами роботи щодо формування граматичної компетентності учнів ЗЗСО на уроках німецької мови.

Список використаних джерел

1. Паршикова, О.О., Гутник, В.М., Декало, О.О., Соломко, З.К. (2025). *Проблеми навчання майбутніх учителів другої іноземної мови (німецької на базі англійської).* Іноземні мови, 2.
2. Троян, І. (2024). *Друга іноземна мова у школах: чому перестали вивчати та які рішення для шкіл існують. Нова українська школа.* https://nus.org.ua/articles/druga-inozemna-mova-v-shkolah-chomu-perestaly-vyvchaty-ta-yaki-rishennya-dlya-shkil-isnuyut/
3. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume*. Strasbourg:
4. Council of Europe Publishing. Authors: B. North, E. Piccardo, T. Goodier.
5. Київський національний лінгвістичний університет. (2024). *Освітня програма (тимчасова до введення стандарту): Іноземні мови та*

літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська мова і друга західноєвропейська мова).

6. Андрєєва, Т.М. (2018). *Комунікативна граматика в сучасній українській лінгводидактиці* Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. №37. 141-156. https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/10?utm_source=chatgpt.com
7. Strecker, B. (1986). *Sprachliches Handeln und sprachlicher Ausdruck. Ein Plädoyer für eine kommunikative Ausrichtung der Grammatik.* In: Zifonun, Gisela (Hrsg.): *Vor-Sätze zu einer neuen deutschen Grammatik.* (Forschungsberichte des Instituts für Deutsche Sprache 63). Tübingen: Narr, 76-127. IDS-Pub+1
8. Borysko, N., Dolyna, A., Bondarenko, E., & Korniiko, I. (2020). Learning German grammar after English: Let us give Ukrainian students a chance. *Journal Name*, *9*(29), 516–529.